

5.ÜNİTE

Türkiye Ekonomisinin Kurumsal Yapısı ve Dönüşümü

1) GİRİŞ

- ✓ Ekonomi (iktisat) bilimi; insanların ve toplumların zaman içinde çeşitli mallar üretmek ve bunları bugün ve gelecekte tüketmek üzere, toplumdaki bireyler ya da gruplar arasında bölüştürmek için, kıt üretim kaynakları kullanmak konusundaki tercihlerini inceler.
- ✓ Hemen hemen her gün medyada haber olan işsizlik, enflasyon, büyüme, verimlilik, dış ticaret gibi toplum refahını yakından ilgilendiren konular ekonominin uğraş alanı içine girer.
- ✓ Ekonomi, pek çok alt alana ayrılmaktadır.
- ✓ Bunlardan bazıları; mikro-makro ekonomi, çevre ve doğal kaynaklar ekonomisi, iktisat tarihi, politik ekonomi, iktisadi gelişme, uluslararası ekonomi, para ve maliye politikaları ve finansal ekonomidir.
- ✓ Ekonominin kurumları; mal ve hizmet üreten, dağıtan ve satın alan ve bu birimlerin kararlarını etkileyen birimlerin oluşturduğu ağıdır.
- ✓ Toplumsal yaşantı içerisinde geçmişten süzülerek gelen birtakım temel ihtiyaçların karşılanmasına ilişkin olarak kalıplaşmış ilişkiler, kurallar ve davranışlar bütününe **kurum** denir.
- ✓ Kurumlar, belirsiz bireysel davranışlarını kısıtlayan ve bu suretle insan davranışını daha öngörülebilir yapan kurallardır.
- ✓ Kurumlar etkin olmalı, her zaman kural ihlalleri için bazı yaptırımlar belirtmelidir.
- ✓ Kurumlar kuruluşlardan farklıdır.
- ✓ Kuruluş somut, kurum ise soyuttur.
- ✓ Aynı amaca yönelik çok sayıda kuruluş bir isim altında toplanarak kurumları oluşturur.
- ✓ Toplumdaki mal ve hizmetlerin üretimi ve bölüşümünün nasıl olması gerektiğine ilişkin, uyumlu düşünce ve değerler toplamına **ekonomik sistem** adı verilmektedir.
- ✓ Serbest piyasa ekonomisi içinde kurumsal yapı:
 - Piyasa koşulları, mallar ve piyasaya katılanlar hakkında gerekli bilgileri sağlar,
 - Mülkiyet haklarını ve sözleşmeleri tanımlar ve kuvvetlendirir,
 - Piyasalarda rekabetin var olmasını sağlar.

2) SERBEST PİYASA VE KURUMSAL YAPI

- ✓ Kapitalizm; üretim araçlarının özel mülkiyetine ve bu araçların onlara sahip olmayan işçi sınıfı tarafından işletilmesine dayanan toplumsal yapıdır.
- ✓ Kapitalizmde kâr elde etmek için özel girişimciler tarafından üretilen mal ve hizmetler, serbest piyasada alınıp satılmaktadır.
- ✓ Birey "homo economicus" olarak varsayılır.
- ✓ Klasik iktisat teorisinin kurucusu olarak kabul edilen Adam Smith **görünmez el** olarak tanımladığı bu mekanizma sayesinde bireylerin faydasını maksimize ederken aslında toplumun gelişmesine katkıda bulunduğunu ifade etmektedir
- ✓ İktisadi hayatta düzeni sağlayan ve hangi malların, kimler tarafından, kimler için, ne miktarlarda üretileceği gibi temel ekonomik sorunları çözümleyen bir **görünmez el** (serbest fiyat) mekanizması vardır.
- ✓ Polanyi'ye göre *"ekonomi toplumsal ilişkiler içine yerleşecek yerde, sosyal ilişkiler ekonomik ilişkiler içine yerleşirler.....Çok duyduğumuz "piyasa ekonomisi ancak bir piyasa toplumunda işleyebilir" cümlesinin anlamı budur."*
- ✓ Daha basit bir ifadeyle Polanyi'ye göre piyasa kendiliğinden oluşan bir olgu değildir.
- ✓ **Kurumsal iktisat**çılar Thorstein Veblen, John Rogers Commons ve Wesley Clair gibi önemli isimlerin teorik temellerini attığı bu düşünce sisteminde her toplum için geçerli olacak iktisat kanunlarının olmadığı, toplumların değişiminde kurumsal yapıların etkili olduğu savunulmuştur.

- ✓ **Yeni Kurumsal iktisat** ekolünün ifade ettiği bu süreçte servetin asıl kaynağı piyasadır.
- ✓ Kurumsal iktisat ekolü neo klasik iktisatın soyut varsayımlarına karşı çıkarak, iktisadi olayların ve faaliyetlerin analizinde sosyal, politik, tarihsel ve psikolojik yapıları da dikkate alır.
- ✓ Alman Tarihçi Okul'un görüşlerini temel alan ekolde, her dönem ve her toplum için geçerli olan doğal (mutlak) iktisat kanunları bulunmamaktadır.
- ✓ Bu nedenle mülkiyet, piyasa gibi kurumsal yapılar da değişmektedir.
- ✓ **Yeni Kurumsal iktisat** ekonomik düzenin sağlanması için kural ve kurumların önemine işaret eden çeşitli iktisat okullarının ortak adıdır.
- ✓ Oliver Williamson, Friedrich August von Hayek ve Ronald Coase bu ekolün en önemli isimleri arasındadır.
- ✓ Günümüz küresel ekonomik sistemini anlayabilmek için uluslararası ekonomik örgütlerin neden var olduklarını anlamak gerekmektedir.
- ✓ İkinci Dünya Savaşı devam ederken dünya ekonomisinin yeni süper gücü ABD öncülüğünde 1944 yılında New Hampshire eyaletinin bir bölgesi olan Bretton Woods'ta Birleşmiş Milletler Para ve Finans Konferansı gerçekleştirilmiştir.
- ✓ Konferansta temel amaç, gelişmiş sanayileşmiş ülkelerin çıkarlarıyla örtüşmeyen ekonomik çatışmaların engellendiği, serbest ticaretin korunduğu ve mal değişiminin yanında uluslararası ödemelerin de istikrarının sağlandığı uluslararası ekonomik sistemin kurulması olmuştur
- ✓ Bretton Woods ikizleri olarak anılan bu örgütler Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası olarak da tanınan Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (IBRD)'dir
- ✓ İkinci Dünya Savaşı sonrasında Batı Avrupa kapitalizminin yeniden inşasında önemli rol oynayan diğer bir örgüt ise günümüzdeki adıyla Ekonomik işbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) olmuştur.

TÜRKİYE EKONOMİSİNDE YAPISAL DÖNÜŞÜM

- ✓ Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu takiben Kurtuluş Savaşı'nın noktalandığı İzmir'de, ülkenin birçok yerinden gelen, toplumu oluşturan sınıfları ve/veya grupları temsil eden 1135 delege bir araya gelerek 17 şubat 1923 tarihinde Birinci Türkiye iktisat Kongresi'ni gerçekleştirmişlerdir.
- ✓ Atatürk'ün yaptığı açılış konuşması ve Kongre'de alınan kararlar doğrultusunda Cumhuriyetimizi geleceğe taşıyacak ekonomik sistemin temelleri atılmıştır
- ✓ Ekonomi, yurt içi taleple beslenen, yüksek koruma duvarları sayesinde dış piyasaların rekabetinden korunan ulusal sanayi yerine devletin düzenleyici olarak rol aldığı, ihracatı destekleyen bir büyüme modeli üzerine kurgulanmıştır.

1923-1980 Dönemi Türkiye Ekonomisi

- ✓ Cumhuriyet'in ilk yıllarında izlenen temel ekonomi politikası, özel girişimci eliyle serbest piyasa koşullarında sanayileşmeyi hedeflemiştir.
- ✓ "*İktisadi Misak-ı Milli*"ye uygun olarak devletin, özel teşebbüse yardımcı olacağı ve özel teşebbüsün ekonomik gücünü aşan alanlarda faaliyet gösterebileceği hükmü getirilmiştir.
- ✓ **Karma ekonomi**, ekonomik faaliyetlerde hem devletin hem de özel teşebbüsün birlikte yer aldığı ekonomik sistemi ifade etmektedir.
- ✓ İş Bankası yerli ve yabancı sermaye ile siyasi iktidar arasındaki ilişkide önemli roller yüklenmiş, iktisat politikalarının şekillenmesinde sermaye grubunun lehine önemli bir baskı unsuru olmuştur.
- ✓ Lozan'ın öngördüğü kısıtlamalar 1928 yılında sona ermiş, ardından dünya ekonomisi 1929 bunalımı denilen ekonomik krize sürüklenmiştir.
- ✓ Bu olumsuz ortamda Türkiye, devletçilik yoluyla sanayileşme politikasına geçmiştir.
- ✓ Hükümetlerin yatırım harcamalarının düzene sokulmasına yönelik planlar yapılmıştır.
- ✓ 1923-1930 döneminde iki büyük yasal düzenleme, tarıma yönelik 1925 yılında Aşar Vergisi'nin kaldırılması ve sanayi sektörüne yönelik ise 1927 yılında Teşvik-i Sanayi Kanunu olmuştur.

- ✓ 27 Mayıs 1934 tarihinde kabul edilen 2450 sayılı Kanun ile kurulan İktisat Bakanlığının görevleri kara ticareti, deniz ticareti, sanayi ve maden işlerini kapsayacak şekilde genişletilmiştir.
- ✓ Böylece dış ticaret konuları ile ilgili birimler ilk kez Dış Ticaret Reisliği (Türk Ofis) ismi altında toplanmıştır.
- ✓ 1930-1940 dönemini Türkiye'nin ilk sanayileşme dönemi olarak nitelemek mümkündür
- ✓ 1934 yılında dünyadaki ilk planlama deneyimlerinden biri olan *Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı* uygulamaya konulmuştur.
- ✓ Bu dönemde sanayinin yakaladığı %11,6'lık büyüme hızı Cumhuriyet tarihimizde rekordur
- ✓ İkinci Dünya Savaşı'nın olumsuz etkileriyle 1940-1946 döneminde sanayileşme süreci yavaşlamıştır.
- ✓ Bu dönemde gerçekleştirilen Varlık Vergisi, Toprak Mahsulleri Vergisi, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ve Köy Enstitülerinin kurulması gibi uygulamalara duyulan tepkiler, 1946 yılında Türkiye'nin çok partili siyasi rejime geçmesiyle mevcut "devletçilik" anlayışına alternatif bir siyasi görüşün de oluşmasına katkıda bulunmuştur.
- ✓ Türkiye'de 1960 yılından sonra başlatılan planlı kalkınma hareketi ile liberal ekonomi politikaları yerini, devletin geniş ölçüde denetim önlemleri aldığı müdahaleci bir politikaya bırakmıştır.

1980 Sonrası Yapısal Dönüşüm

- ✓ 70'li yıllar boyunca izlemiş olduğu **ithal ikameci sanayileşme** stratejisine bağlı olarak, dış piyasalarla olan ekonomik ilişkilerinde giderek artan oranda döviz ihtiyacı yaşamıştır.
- ✓ 70'li yıllarda yaşanan petrol şoku ve ardından ekonomik kriz, dünya ekonomisini olumsuz etkilemiş ve bu gelişmeler ülkemize kıtlık-karaborsa, fiyat istikrarsızlığı ve işsizlik olarak yansımıştır.
- ✓ **İthal ikameci sanayileşme:** Bir malın yurt dışından ithal edilmesi yerine yurt içinde üretilmesini öngören, böylece döviz tasarrufu sağlayan sanayileşme stratejisidir.
- ✓ "serbest ticaret doktrini" bizim gibi ülkelere de telkin edilmiş ve ülkemizde uygulama somut olarak 24 Ocak 1980 tarihli istikrar kararları ile gerçekleştirilmiştir.
- ✓ **İhracata yönelik sanayileşme:** Ülkenin iç üretim için kullanabileceği kaynaklar ihracat amacıyla yapılacak üretime yönlendirilir.
- ✓ Ulusal malların dış ülkelerde rekabetine önem verilerek karşılaştırmalı üstünlükler esas alınmaktadır.
- ✓ 24 Ocak 1980 tarihinde uygulamaya konulan istikrar politikalarının temel unsurlarını aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:
 - Planlı ve kamu kurumlarına dayalı sanayileşme stratejisinden vazgeçilmiştir,
 - Dış ticaret serbestleştirilmiştir,
 - Piyasa işleyişini bozan kaçakçılık ve karaborsa önlenmeye çalışılmıştır,
 - Yabancı sermaye girişleri serbest bırakılmıştır,
 - Sanayileşmede özel sektöre ağırlık verilmiştir
 - Devlet tekellerinin kaldırılması hedeflenmiş, özelleştirme faaliyetleri başlamıştır,
 - İhracatı teşvik edici politikalar uygulamaya konulmuştur,
 - Kamu ekonomik kurumlarının özelleştirilmesi gündeme gelmiştir.
- ✓ Ekonomide kaynakların ihracata yönelik seferber edilmesinin ardından, 1989 yılında alınan "*Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar*" ile finansal serbestleşme sürecinde önemli bir adım atılmıştır.
- ✓ 1970'ten sonra IMF ve Dünya Bankası ülkelerin orta ve uzun vadede ekonomik büyümelerinin önündeki en büyük engel serbest piyasa güçlerine dayanmayan ekonomik yapılarıdır.
- ✓ Bu nedenle izlenecek **yapısal uyum programı** sayesinde, kamu harcamaları azaltılmalı, devletin ekonomik hayattan çekilmeli, mal, hizmet ve sermaye hareketlerin önündeki engellerin kaldırılmalı böylece ülkelerin dünya ekonomisi ile bütünleşmesi sağlanmalıdır.
- ✓ Yapısal dönüşümün en radikal adımları 2000 Kasım ve 2001 Şubat aylarında yaşanan krizlerin ardından uygulamaya konulan "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" ile atılmıştır.

- ✓ Dış piyasaların da desteklediği bu “yapısal uyum programı”nın hedefi piyasa ekonomisi yaratmaktır.
- ✓ Kullandığı iktisat politikası araçları da neo-liberal politikalar olarak bilinir.
- ✓ **Gümrük Birliği** gerçekleştiren ülkeler arasında gümrük vergisi gibi ticarete konulan her türlü kısıtlamalar kaldırılır ve ulusal piyasalar birleştirilir.
- ✓ Gümrük birliğine taraf ülkeler, birlik dışındaki ülkelere karşı ortak ticaret politikası yürütür
- ✓ Dışa açılan Türkiye ekonomisi için bir diğer kilometre taşı Avrupa Birliği (AB) ile **Gümrük Birliği**’nin tamamlanmasıdır.
- ✓ Türkiye, 1 Ocak 1996 tarihi itibarıyla, AB’den ithal ettiği sanayi ürünlerine uyguladığı mevcut tüm gümrük vergileri ve benzeri kısıtlamaları kaldırmış, üçüncü ülkelere karşı Ortak Ticaret Politikası uygulamaya başlamıştır.
- ✓ 1999 yılında Türkiye’nin AB’ye aday ülke ilan edilmesi ve 2005 yılından itibaren de üyelik müzakerelerine başlanmış olması Türkiye’deki yapısal değişim sürecini daha da hızlandırmıştır.
- ✓ Gerek Gümrük Birliği gerekse üyelik müzakereleri sürecinde Türkiye ekonomisindeki yapısal dönüşüm AB tarafından da desteklenmiştir.
- ✓ Ülke içinde izlenecek ekonomi politikalarının belirlenmesi sürecinde AB, Uluslararası Para Fonu, Dünya Ticaret Örgütü, Dünya Bankası gibi uluslararası örgütler doğrudan etkili olmaya başlamışlardır.

TÜRKİYE EKONOMİSİNDE KURUMSAL YAPI

- ✓ Türkiye’deki değişimi anlayabilmenin bir başka yolu da aile, din, siyaset, eğitim ve ekonomi kurumlarındaki değişimi anlayabilmekten geçmektedir.
- ✓ 1945-1960 döneminde ise izlenen liberal ekonomi politikalarına bağlı olarak özel bankaların gelişmeye başladığını görmekteyiz.
- Kamu Kuruluşları**
- ✓ Türkiye’de kamu kesimi denildiğinde merkezî yönetim birimleri, sosyal güvenlik kuruluşları ve yerel yönetimler anlaşılmaktadır.
- ✓ Merkezî yönetim birimleri (yasama, yürütme ve yargı), merkezî yönetime bağlı özerk bütçeli birimler (üniversiteler gibi) ile düzenleyici ve denetleyici kurumlardan (RTÜK, BDDK, TMSF vb.) oluşmaktadır.
- ✓ Türkiye’de Başbakanlığa bağlı ekonominin işleyişi ile ilgili bakanlıklar Ekonomi Bakanlığı, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı ve Maliye Bakanlığıdır.
- ✓ Bu bakanlıklar Ekonomi Koordinasyon Kurulu (EKK), Yüksek Planlama Kurulu (YPK), Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulu (PKKK) veya Finansal İstikrar Komitesi gibi yapılar aracılığıyla koordineli çalışırlar.
- ✓ Bakanlıklar kendilerine bağlı KİT’ler ve diğer idari yapılar aracılığıyla uygulamaları gerçekleştirirler.
- ✓ *Maliye Bakanlığı* bütçe, kamu gelirleri, kamuya ait taşınmazları ve kamu hesaplarının idaresi görevlerini yüklenmiştir.
- ✓ Kamuya ait en önemli gelir kaynağı vergilerdir.
- ✓ Dış ticarete ilişkin vergilerin dışındaki tüm vergiler Maliye Bakanlığı bünyesindeki Gelirler Genel Müdürlüğü tarafından toplanmaktadır.
- ✓ *Kalkınma Bakanlığı*’nın fonksiyonlarını eski adıyla Devlet Planlama Teşkilatı yerine getirmektedir.
- ✓ *Ekonomi Bakanlığı* ise daha çok dış ticaret politikasının uygulanmasından sorumludur.
- ✓ *Bilim, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı* özellikle imalat sanayinin yüksek katma değerli, ileri teknolojiye dayalı, verimli, çevreye duyarlı, dışa bağımlılığı azaltan, güvenli ve sürdürülebilir bir üretim yapısının oluşmasını sağlamaya odaklanmıştır.
- ✓ *Gümrük ve Ticaret Bakanlığı* Gümrük Müsteşarlığı aracılığıyla uluslararası eşya, taşıt, yolcu hareketlerini konulmuş kurallar çerçevesinde yürüterek ülke ekonomisine ve güvenliğine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

- ✓ *Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı* ise Türkiye’de çalışma hayatını düzenlemek, çalışma barışını sağlamak, iş sağlığı ve güvenliğini geliştiren tedbirler almak, toplumun tüm kesimlerinin sosyal güvenliğini sağlayacak ve istihdamı artıracak şartları geliştirmekle görevlidir.
- ✓ Merkez Bankası, Hazine, Dış Ticaret ve Gümrük Müsteşarlığı ile Devlet Planlama Teşkilatı’nın görevleri tanıtılacak ardından sosyal güvenlik kuruluşları ve denetleyici ve düzenleyici üst kurulların işlevleri ortaya konulacaktır.

Merkez Bankası Başkanlığı

- ✓ Bir ülkedeki Merkez Bankasının temel görevi; ülke için belirlenen ulusal hedeflere ulaşılabilmesi için para, döviz kuru ve faiz politikalarını kullanarak ekonomik dengelerin oluşumunu etkilemektir.
- ✓ Bir ülkenin finansal sistemi Merkez Bankası, finansal aracı kurumlar (bankalar gibi), tasarruf sahipleri ve yatırımcılardan oluşmaktadır.
- ✓ Merkez Bankası para arzını belirleyerek finansal sistemde istikrar sağlanmasını amaçlar.
- ✓ Merkez Bankaları parasal istikrarı (fiyat istikrarı) ve finansal istikrarı sağlamaktır.
- ✓ Cumhuriyet’in ilk yıllarında Osmanlı Bankası ve İş Bankası aracılığıyla Merkez Bankasının görevleri yerine getirilmeye çalışılmış, 11 Haziran 1930 tarihinde çıkan kanun uyarınca Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) anonim şirket olarak kurulmuştur.
- ✓ TCMB’nin temel amacı fiyat istikrarını sağlamaktır.
- ✓ Banka temel amacıyla çalışmadıkça ülkenin kalkınması için uygulanacak politikaları da desteklemeye çalışmaktadır.
- ✓ Bankanın görev ve yetkileri şu başlıklar altında toplanabilir
 1. *Banknot basma ve paranın dolaşımını sağlamak*
 2. *Para politikasını belirlemek*
 3. *Hükümete danışmanlık yapmak*

Hazine Müsteşarlığı

- ✓ Hazine, tüzel bir kişilik olan devletin mali yönünü temsil eder.
- ✓ Devletin tüm mallarının sahibi ve devlet adına borçlanabilen kurum hazinedir.
- ✓ Dolayısıyla devletin mal varlığını temsil eder.
- ✓ Devletin nakit akışını düzenler
- ✓ Parasının tutulduğu kasa ve ödemelerinin yapıldığı veznedir.
- ✓ Yine hazine, bir ülkenin ulusal parasının yabancı paralar karşısındaki değerinin (döviz kuru) belirlenmesinde ve bu değişimin yöntemlerinin belirlenmesinde kural koyucu ve uygulayıcıdır.
- ✓ Ülkede dolaşımda bulunan bozuk paranın (madeni para) basılması yetkisi de hazineye aittir.
- ✓ Hazine Müsteşarlığının görevleri 4059 sayılı Kanun’da aşağıdaki gibi belirlenmiştir:
 1. Ekonomi politikalarının belirlenmesine yardımcı olmak,
 2. Hazine işlemleri ve kamu finansmanına ilişkin faaliyetleri yürütmek,
 3. Kamu iktisadi Teşebbüsleri ve devlet iştiraklerine ilişkin pay sahipliğinin gerektirdiği faaliyetleri yürütmek,
 4. İkili ve çok taraflı dış ekonomik ilişkileri düzenlemek,
 5. Uluslararası ve bölgesel ekonomik ve mali kuruluşlarla ilişkileri yürütmek,
 6. Yabancı ülke ve kuruluşlardan borç ve hibe alınması ve verilmesine ilişkin işlemleri yürütmek,
 7. Ülkenin finansman politikaları çerçevesinde sermaye akımlarına ilişkin düzenlemeleri yapmak ve kambiyo rejimine ilişkin faaliyetleri yürütmek
 8. Sigortacılık sektörüne ilişkin izleme ve düzenleme faaliyetlerini yürütmek,
 9. Yatırım ve yatırım teşvikleri ile doğrudan yabancı sermaye yatırımları faaliyetlerini düzenlemek, uygulamak, uygulamanın izlenmesi ve geliştirilmesine ilişkin esasları belirlemek

- ✓ **Bütçe**, hükümetlerin kamu kaynaklarının toplanması ve harcamaların yapılması için ulusal egemenliği temsil eden parlamentodan aldığı bir yetkidir; bu bağlamda toplum ile siyasi iktidar arasında kaynakların kullanımı konusunda yapılan bir sözleşme olarak görülebilir.

Dış Ticaret Müsteşarlığı

- ✓ Dış ticaret politikası, ithalat ve ihracat üzerinde hükümetin aldığı kararları kapsamaktadır.
- ✓ Bu kararlar ithalatı kısıtlamak, dış ticaretten vergi almak, ticaret yapılacak mallara miktar kısıtlaması getirmek veya ihracatı teşvik etmek amacıyla alınır.

Gümrük Müsteşarlığı

- ✓ Bir ülkenin dış piyasalarla gerçekleştirdiği mal ve hizmet ticaretinden alınan vergilere gümrük adı verilir.
- ✓ Türkiye Cumhuriyeti ilk kuruluş yıllarında Lozan Anlaşması gereği bağımsız bir gümrük politikası izleyememiş ancak 1929 yılından itibaren 5383 Sayılı Gümrük Kanunu ile bağımsızlığını elde edebilmiştir.
- ✓ Gümrüklerle ilgili idari yapılanma 2 Temmuz 1993 yılında Başbakanlığa bağlı olarak kurulan Gümrük Müsteşarlığı şekline dönüşmüştür.
- ✓ Gümrük politikasının hazırlanmasına yardımcı olmak ve uygulamak, Gümrük Kanunu ve gümrüklerle ilgili olan diğer mevzuat ve uluslararası sözleşmelerin uygulanmasını sağlamak, gümrük tarife ve vergi oranlarının tespitine yardımcı olmak, gümrüklerce alınan gelir ve fonların hesaplanmasını ve tahsilini sağlayarak kontrol etmek, gümrük kontrolüne tabi kişi eşya ve araçların muayene ve kontrolünü yapmak, gümrük işleri ile ilgili istatistikleri toplamak ve değerlendirmek, gümrük denetimine tabi eşya ve araçların muhafazasını sağlamak, giriş ve çıkış işlemlerine tabi eşyanın, önceden saptanan standartlara uygunluğunu denetlemek ve gümrük bölgelerindeki gümrük muhafaza memurları aracılığıyla kaçakçılıkla mücadele etmek Müsteşarlığın görevleri arasında yer almaktadır.

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı

- ✓ **Kalkınma planı**, bir ülkenin belirli bir dönem için sahip olduğu kaynakları etkin bir şekilde kullanmak amacıyla hazırladığı belgelerdir.
- ✓ Ülkemizde hızlı ve dengeli bir kalkınmayı gerçekleştirmek amacıyla hazırlanan Beş Yıllık Kalkınma Planları, kamu için emredici, özel sektör için özendirici ve yol gösterici bir nitelik taşımakta, yıllık programlar aracılığı ile kamu yatırımlarını belirlemektedir.
- ✓ 30 Eylül 1960 tarihinde Başbakanlığa bağlı olarak faaliyet gösterecek Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuştur.
- ✓ 6.4.2011 tarihli ve 6223 sayılı Kanun ile Devlet Planlama Teşkilatı'nın tüm görevleri **Kalkınma Bakanlığına** aktarılmıştır.
- ✓ DPT'nin kuruluş kanununda teşkilatın görevleri şu şekilde belirlenmiştir:
 - a. Ülkenin kaynak ve imkânlarını belirleyerek, uygulanacak iktisadi ve sosyal politikanın hedeflerinin oluşturulmasında ve uygulanmasında hükümete yardımcı olmak.
 - b. Değişik bakanlıkların ekonomik faaliyetlerinin koordinasyonunu temin etmek için hükümete tavsiyelerde bulunmak.
 - c. Hükümetçe kabul edilen hedefleri gerçekleştirecek uzun ve kısa vadeli planlar hazırlamak.
 - d. Özel sektörün plan, hedef ve gayelerine uygun şekilde gelişmesini teşvik ve tanzim edecek tedbirleri hükümete tavsiye etmek.
- ✓ Beşer yıllık dönemler itibarıyla hazırlanan kalkınma planları, yıllık programlarla uygulamaya geçirilmektedir.
- ✓ Günümüzde 2007-2013 dönemini kapsayan 9. Beş Yıllık Kalkınma Planı uygulanmaktadır.
- ✓ Yıllık programlar, kalkınma planlarında benimsenen hedef ve politikalarla tutarlı olarak, DPT tarafından ilgili kuruluşların da görüşleri alınarak hazırlanır ve Bakanlar Kurulu tarafından onaylanır.

Ekonomik ve Sosyal Konsey

- ✓ Ülkemizde de 2001 yılında Başbakanlığa bağlı olarak kurulan Ekonomik ve Sosyal Konsey, ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında, toplumsal uzlaşma ve iş birliğini sağlamak, sürekli ve kalıcı bir ortam yaratmak ve ortak görüş belirlemek amacıyla kurulmuştur.

Sosyal Güvenlik Kurumu

- ✓ Sosyal güvenlik, herhangi bir sosyal risk yüzünden geliri veya kazancı azalmış kişilerin, başkalarının yardımına gerek kalmaksızın, yaşama ve geçinme ihtiyaçlarını karşılayan bir sistemler bütünüdür.
- ✓ Sosyal Güvenlik Kurumunun görevleri 5502 sayılı Kanun'un 3 üncü maddesine göre şunlardır:
 - a. Ulusal kalkınma strateji ve politikaları ile yıllık uygulama programlarını dikkate alarak sosyal güvenlik politikalarını uygulamak, bu politikaların geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapmak,
 - b. Hizmet sunduğu gerçek ve tüzel kişileri hak ve yükümlülükleri konusunda bilgilendirmek, haklarının kullanılmasını ve yükümlülüklerinin yerine getirilmesini kolaylaştırmak,
 - c. Sosyal güvenliğe ilişkin konularda; uluslararası gelişmeleri izlemek, uluslararası anlaşmaları uygulamak,
 - d. Sosyal güvenlik alanında, kamu idareleri arasında koordinasyon ve iş birliğini sağlamaktır.

Türkiye İş Kurumu

- ✓ Ülkemizde 4904 Sayılı Kanun ile 2003 yılında istihdamın korunmasına, geliştirilmesine, yaygınlaştırılmasına ve işsizliğin önlenmesi faaliyetlerine yardımcı olmak ve işsizlik sigortası hizmetlerini yürütmek üzere Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bağlı olarak faaliyet gösterecek Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) kurulmuştur.
- ✓ Kurumun Türkiye'de iş gücü piyasasına yönelik temel görevleri şunlardır:
 - Ulusal istihdam politikasının oluşturulmasına ve istihdamın korunmasına, geliştirilmesine ve işsizliğin önlenmesi faaliyetlerine yardımcı olmak, işsizlik sigortası işlemlerini yürütmek,
 - İş gücü piyasası verilerini derlemek, analiz etmek, yorumlamak ve yayınlamak, iş gücü arz ve talebinin belirlenmesine yönelik iş gücü ihtiyaç analizlerini yapmak,
 - İş ve meslek analizleri yapmak, iş gücünün istihdam edilebilirliğini artırmaya yönelik iş gücü yetiştirme, mesleki eğitim ve iş gücü uyum programları geliştirmek ve uygulamak,
 - işçi isteme ve iş aramanın düzene bağlanmasına ilişkin çalışmalar yapmak, iş gücünün yurt içinde ve yurt dışında uygun oldukları işlere yerleştirilmelerine ve çeşitli işler için uygun iş gücü bulunmasına ve yurt dışı hizmet akitlerinin yapılmasına aracılık etmek,
 - istihdamında güçlük çekilen iş gücü ile iş yerlerinin yasal olarak çalıştırmak zorunda oldukları iş gücünün istihdamlarına katkıda bulunmaktır.

Denetleyici ve Düzenleyici Kurumlar

- ✓ Günümüzde birçok alanda faaliyet gösteren bağımsız kurullar, ilk olarak ABD'de bazı piyasaları kamu yararına düzenlemek amacıyla kurulmuştur.
- ✓ Siyaset ve siyasetçiden bağımsız ancak faaliyet gösterdikleri sektörde adeta yasama, yürütme ve yargı yetkileriyle donatılmışlardır.
- ✓ 1980 sonrası Sermaye Piyasası Kurulu, Rekabet Kurumu ve Radyo ve Televizyon Üst Kuruluyla başlayan süreç, IMF ve Dünya Bankasının kamu kesiminin yeniden yapılandırılmasına (yönetişim) yönelik beklentileri ve teşvikleri kapsamında tüm sektörlerle yayılmaya başlamıştır.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

- ✓ Bankaların kurulması, şube açması, mali bünyesi zayıfladığında Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na (TMSF) devredilmesi, satılması, tasfiyesi vb. dışında; bankacılık sektörünün etkinliğini ve rekabet kabiliyetini artırmak, sektöre güveni kalıcı kılmak, sektörün ekonomi üzerinde oluşturabileceği zararları asgariye indirmek, sektörün dayanıklılığını geliştirmek ve tasarruf sahiplerinin haklarını güvence altına almak ve korumak, kredi sisteminin etkin bir şekilde işlemesini sağlamak ve gerekli tedbirleri almak; Hazine, Merkez Bankası ve Devlet Planlama

Teşkilatına para, kredi ve bankacılık politikalarının yürütülmesinde iş birliği yapmak kurumun diğer görevlerindendir

Spesifik Piyasalara Yönelik Kurumlar

- ✓ *Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu*
- ✓ *Şeker Kurumu*
- ✓ *Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu*
- ✓ *Telekomünikasyon Kurumu*
- ✓ *Kamu ihale Kurumu*

Özel Sektör Kuruluşları

- ✓ Ülkemizde sıkça ismini duyduğumuz özel sektör temsilcilerinin yer aldığı kuruluşlar arasında Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu ve Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu sayılabilir.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

- ✓ Özel sektörün Türkiye’de mesleki üst kuruluşu ve yasal temsilcisi olan TOBB, aşağıdaki görevleri yürütür:
 - a. Türkiye girişimcisinin çalışmalarına öncülük ve liderlik eder,
 - b. Özel sektörün ihtiyaçları doğrultusunda siyasi güce görüş ve çözümlerini iletir,
 - c. Kanunlar ve düzenlemeler ile ilgili görüşlerini ilgili bakanlıklara, meclis komisyonlarına sunar,
 - d. Tabanını oluşturan KOBİ’lerin ekonomiden hak ettiği payı alması için oda ve borsalar kanalıyla bilgi ve danışmanlık hizmeti sunar,
 - e. Ticari, ekonomik ve uluslararası iş birliği alanlarında yararlı olabilecek her türlü bilgiyi üyelerine sunar; ülke, il ve sektör bazında ekonomik raporlar hazırlar,
 - f. Yabancı kuruluşlarla kurumsal bağlar kurar, iş birliği anlaşmaları imzalar, çok taraflı oda ve uluslararası kuruluşlarda Türkiye özel sektörünü temsil eder,
 - g. Dış ticaret yapılırken kullanılan bazı belgeleri düzenler,
 - h. Odalar ve Borsalar arasında çıkabilecek mesleki anlaşmazlıkları çözer.

Türkiye Sanayici ve İş adamları Derneği

- ✓ TÜSİAD aracılığıyla sanayiciler hükümetler üzerinde etkide bulunmaya çalışmışlar hatta 24 Ocak 1980 Kararları’nın alınmasında önemli rol sahibi olmuşlardır.
- ✓ Türkiye’nin dışa açılması ve dünya ekonomisi ile bütünleşmesi ile birlikte TÜSİAD’ın faaliyet alanları da genişlemiştir.
- ✓ Bu süreçte TÜSİAD, düzenli olarak, Türkiye’nin ekonomik, sosyal ve siyasi sorunlarına işaret ederek, çözüm önerileri üretmekte, kamuoyunu yönlendirmeye çalışmaktadır.
- ✓ TÜSİAD, piyasa ekonomisinin hukuksal ve kurumsal altyapısının yerleşmesine ve iş dünyasının evrensel iş ahlakı ilkelerine uygun bir biçimde faaliyette bulunmasına çalışır.
- ✓ TÜSİAD, Türkiye’de liberal ekonomi kurallarının yerleşmesinin yanı sıra, ülkenin insan ve doğal kaynaklarının teknolojik yeniliklerle desteklenerek en etkin biçimde kullanımını; verimlilik ve kalite yükselişini sürekli kılacak ortamın yaratılması yoluyla rekabet gücünün artırılmasını hedef alan politikaları destekler.

Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu

- ✓ Türkiye’de çağdaş anlamda işçi-işveren ilişkilerinin temeli 1961 tarihli Anayasa ile atılmış böylece işçi ve işverenler sendika kurma hakkını elde etmiştir.
- ✓ Gıda, tekstil, madeni eşya gibi çeşitli sektörlerde kurulmuş olan işveren sendikaları 1961 yılında “İstanbul İşveren Sendikaları Birliği” adı altında toplanmaya başlamış, 1962 yılında bu yapının adı Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) olarak değiştirilmiştir.
- ✓ Bu örgütlenmede temel amaç işçi sendikalarına karşı işverenleri bir araya getirmektir.
- ✓ TİSK’in dışında 27 adet Bağımsız İşveren Sendikası bulunmaktadır.
- ✓ Günümüzde 21 işveren sendikasının yer aldığı TİSK’in genel amaçları;
 - I. Serbest piyasa ekonomisi anlayışını yüceltmek ve korumak,

- II. İşveren ve işçiler arasında diyalog ve uzlaşma kurulmasına çalışmak yoluyla çalışma barışının korunmasına yardımcı olmak,
- III. Teknolojik gelişmeleri yakından izleyen sanayileşmeyi temel hedef almak; hizmetler ve tarım sektörlerinin de gelişmesini ve çağdaş düzeye ulaşmasını desteklemek,
- IV. Üretimin ve verimliliğin artmasına, fiyat istikrarına, ihracatın geliştirilmesine, ek istihdam imkânları yaratılmasına ve refahın yaygınlaştırılmasına katkıda bulunmak,
- V. İşverenlerin ve Konfederasyona Üye işveren Sendikalarının çalışma ilişkilerinden doğan ortak ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini mevzuat çerçevesinde korumak ve geliştirmek için hükûmet nezdinde sürekli girişim ve etkilerde bulunmak,
- VI. Sanayileşme ve rekabet gücünün artırılması, nitelikli iş gücü açığının kapatılması bakımından mesleki ve teknik eğitime gereken önemi vermek şeklinde sıralanabilir

SON

Ahmet ERTÜRK

AOFDersleri.com